OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 26.9.2016
Opetusneuvos Jorma Karhu

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

HE 134/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2017/ Korkeakouluopetus ja tutkimus

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut

Korkeakouluille asetetaan tavoitteeksi edistää profiloitumista tukevaa työnjakoa ja tiivistää keskinäistä yhteistyötä ja myös yhteistyötä tutkimuslaitosten kanssa. Korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan innovaatioiden kaupallistamiseksi. Tavoitteena on osaamisen kokoaminen kilpailukykyisiksi keskittymiksi sekä tieteen ja tutkimuksen resurssien entistä tehokkaampi ja vaikuttavampi käyttö. Opintoprosesseja ja joustavia opiskelumahdollisuuksia kehitetään työurien pidentymiseksi.

Vuoden 2017 talousarvioesityksessä valtionrahoitus yliopistojen toimintaan on 1 795 M€ ja ammattikorkeakoulujen toimintaan 834 M€. Vähennys edellisen vuoden määrärahatasoon on yliopistoissa 31,8 M€ ja ammattikorkeakouluissa 25,1 M€.

Yliopistojen määrärahamuutokseen sisältyvät merkittävimmät määrärahamuutokset ovat yliopistojen tutkimuksen profiloitumisen vahvistamisen siirto Suomen Akatemialle (-10 M€), vuodelle 2015 ennustetun ja toteutuneen yliopistoindeksin muutoksen mukainen vaikutus (-8,6 M€) ja kilpailukykysopimuksen vaikutus yliopistojen talousarviorahoitteiseen toimintaan (-13,9 M€).

Ammattikorkeakoulujen määrärahamuutokseen sisältyy alv –kompensaation tarkentuminen (-17 M€), kilpailukykysopimuksen vaikutus yliopistojen talousarviorahoitteiseen toimintaan (-6,9 M€) ja Pelastustoimen ammattikorkeakoulututkintoon johtavan päällystökoulutuksen siirto Poliisiammattikorkeakoulun vastuulle (-1,2 M€).

Kilpailukykysopimuksen mukaiset sosiaaliturvamaksujen muutokset alentavat yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen työvoimakustannuksia. Korkeakoulujen valtionrahoitukseen kohdistettujen vähennysten suuruusluokka vastaa kilpailukykysopimuksesta aiheutuvaa kustannussäästöä budjettirahoituksen osalta.

Yliopistojen valtion rahoitukseen sisältyvää Aalto-yliopiston lisärahoitusta siirretään tasaerissä kaikkien yliopistojen kilpailtuun laskennalliseen perusrahoitukseen vuoteen 2019 mennessä. Vuosittain määrärahamomentin sisällä siirrettävä summa, 11,7 M€, ei lisää momentin määrärahaa.

Aiemmin toteutettujen ammattikorkeakoulu- ja yliopistolain väliaikaisten muutosten perusteella vuosina 2016—2019 kustannustason nousua ei oteta huomioon yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen määrärahojen mitoituksessa. Indeksien muutoksen ennustetaan olevan 0,9 prosenttia vuonna 2017. Ilman indeksien jäädytystä määrärahalisäys kustannustason nousun perusteella olisi ollut yliopistoissa 15 M€ ja ammattikorkeakouluissa 7,3 M€.

Helsingin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston apteekkimaksujen yhteensä noin 30 miljoonan euron kompensaatio poistuu vuodesta 2017 lähtien (momentti 29.40.52).

Korkeakoululaitoksen ja tieteen yhteisissä menoissa (momentti 29.40.20) on opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen uudistamiseen on esitetty 20 M€ määrärahaa, jossa lisäystä edelliseen vuoteen 11,5 M€. Tavoitteena on, että jokaiselle opettajalle taataan mahdollisuus oman osaamisensa kehittämiseen läpi työuran. Lisäksi korkeakouluopetuksen kehittämiseen, digitaalisten oppimisympäristöjen vahvistamiseen ja ympärivuotisen opiskelun edellytysten parantamiseen on 29,9 M€ lisämääräraha. Vuosina 2014–2015 toteutetun korkeakoulutuksen aloituspaikkojen määräaikaisen lisäyksen aiheuttamiin menoihin on varattu 18 M€ vuodelle 2017.

Valtio on varautunut pääomittamaan yliopistoja vuonna 2017 kolminkertaisesti yliopistojen keräämään yksityiseen pääomaan nähden, kuitenkin enintään 150 M€. Valtion vastinrahakäsittelyssä huomioon otettava yksityisen pääoman kerääminen tapahtuu 1.11.2014–30.6.2017 välisenä aikana.

Hallitus päätti vuoden 2017 budjettineuvotteluissaan nimittää työryhmän valmistelemaan vaihtoehtoiset mallit osoittaa lisäresursseja kestävän kasvun edellytyksiä tukevaan korkeakoulujen tutkimus- ja innovaatiotoimintaan sekä tutkimustulosten hyödyntämiseen ottaen huomioon korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kehittämiselle hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet. Asiasta päätetään seuraavassa julkisen talouden suunnitelmassa.

Korkeakoulujen taloudellinen tilanne on vuoden 2015 tilinpäätöstietojen perusteella kokonaisuutena katsottuna lyhyellä aikavälillä tyydyttävällä tasolla. Korkeakoulujen välillä on kuitenkin vaihtelua. Korkeakoulujen rakenteiden ja toimintatapojen uudistukset ovat välttämättömiä korkeakoulujen pitkäjänteisten toimintaedellytysten turvaamiseksi sekä niiden toiminnan laadun ja vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Tämä on myös keskeinen teema vuonna 2016 käytävissä ministeriön ja korkeakoulujen välisissä vuosien 2017–2020 sopimusneuvotteluissa.

Suomen Akatemia ja tiedelaitokset

Vuonna 2017 Suomen Akatemialle on kokonaisuudessaan budjetoitu yhteensä 450 M€ (vuonna 2016 441 M€) käytettäväksi muun muassa laadulliseen kilpailuun perustuviin tutkimushankkeisiin, tutkimus- ja tiedepoliittisiin tehtäviin (ml. hallintoviraston toiminta), strategiseen tutkimukseen, tutkimuksen infrastruktuureihin, myös kansainvälisiin jäsenmaksuihin ja yliopistojen profiloitumiseen.

Suomen Akatemian 348 M€ myöntövaltuudessa tutkimushankkeiden rahoittamiseen on kertaluonteisena lisäyksenä 30 M€ nuorille tutkijoille tieteen tekemisen edistämiseen ja 10 M€ sopeutustoimen pienentymisestä edellisestä vuodesta. Valtuudesta on poistunut 30 M€ kertaluonteinen lisäpanostus hallituksen kärkihankkeeseen. Myöntämisvaltuuden kaikkien muutosten yhteisvaikutuksesta valtuus lisääntyy 9,9 M€ vuodesta 2016.

Vuonna 2017 toteutetaan kolmannen kerran osana yliopistojen rakenteellista kehittämistä Suomen Akatemian kilpaillun rahoituksen kautta haku yliopistojen profiloitumisen vahvistamiseen 50 M€ siirrettynä yliopistojen valtion rahoituksesta. Tämä rahoitus kohdentuu yliopistoille Akatemian tehtyä vuonna 2017 hausta rahoituspäätökset. Yliopistojen perusrahoituksesta tapahtuva siirto Suomen Akatemian kautta kilpailtuihin tutkimusmäärärahoihin toteutuu asteittain vuosien 2017–2021 aikana.

Suomen Akatemian yhteydessä toimivalle strategisen tutkimuksen neuvostolle ehdotetaan myöntövaltuutta 55,6 M€, kuten vuonna 2016. Valtuutta ja määrärahaa saa käyttää valtioneuvoston päättämien teema-alueiden ja painopisteiden mukaisesti. Vuonna 2015 aloittaneen strategisen rahoituksen välineen avulla kanavoidaan tutkimusrahoitusta valtioneuvoston tunnistamiin yhteiskunnan merkittävien ja suurien haasteiden tutkimukseen – mm. tutkimukseen, joka palvelee elinkeinoelämän uudistamista ja kilpailukykyä, työelämän kehittämistä ja julkisen sektorin kehittämistä palvelevaa tutkimusta. Strategisen tutkimuksen neuvosto päätti ensimmäisen kerran syyskuussa 2015 ja toisen kerran kesäkuussa 2016 tutkimushankkeiden valinnasta yhteiskunnallisen merkityksen, vaikuttavuuden ja tutkimuksen laadun perusteella. Vuoden 2015 ja 2016 rahoituspäätöksillä on tuettu tutkimusryhmiä 60 eri suorituspaikassa.

Tiedelaitosten (arkistolaitos, Kotimaisten kielten keskus, Suomen Akatemia ja Varastokirjasto) toimintamenoihin kohdistuu valtionhallinnon yleiset menosäästöt kuten toimintamenojen tuottavuussäästöt, hankinnasta maksuun –säästö ja säästö kirjanpidon keskittämisestä Palkeisiin. Lisäksi toimintamenoihin kohdistuu kilpailukykysopimuksesta aiheutuvat lomarahojen alentamisen, työajan pidentämisen, sairausvakuutusmaksun alentamisen ja työnantajan eläkemaksun alentamisen johdosta tehtävät määrärahan vähennykset. Näistä työajan pidentämisen johdosta tehtävä määrärahamuutos edellyttää virastoilta toiminnan tehostamista. Toimintamenoihin on kohdistunut vuodesta 2016 alkaen Senaatti-kiinteistöjen uudesta vuokrajärjestelmästä johtuvat muutokset, jotka voivat olla virastosta riippuen joko lisäyksiä tai vähennyksiä. Määrärahoihin vaikuttaa edelleen palkkaliukumasäästönä linjaus valtion palkkaliukuman rajoittamisesta yleisten työmarkkinoiden keskimääräiselle tasolle ja valtion työeläkemaksun väliaikainen alentaminen. Arkistolaitoksen tasomuutoksella kompensoidaan osittain sen toimintamenoihin kohdistuvia leikkauksia, koska sen toimintamenoista noin 40 % on sidottu kiinteistömenoihin. Arkistolaitoksen toimintamenoihin sisältyy kertaluonteista määrärahaa Mikkeliin parhaillaan rakennettavan keskusarkiston varustamiseen, aineiston hallintajärjestelmän käyttöönottoon ja muuton valmisteluun sekä sen vuokralisäys.